

<https://doi.org/10.15407/econlaw.2022.01.109>

УДК:330.338

Л.Й. СОЗАНСЬКИЙ, канд. екон. наук, старш. наук. співроб.

відділу проблем реального сектору економіки регіонів

Державна установа «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України»,

м. Львів, Україна

 orcid.org/0000-0001-7854-3310

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ: ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Ключові слова: інноваційність продукції, промисловість, виробництво, розвиток, інноваційний парк.

Проведено порівняльну оцінку інноваційної активності промислового сектору економіки України, Польщі та Німеччини на внутрішньому та зовнішньому ринках. Визначено головні причини низької інноваційності промислової продукції в Україні. Побудовано структуру доданої вартості вітчизняних промислових виробництв і визначено місце України і країн ЄС у світовому рейтингу за значенням індексу економічної глобалізації. Обґрунтовано пропозиції до вітчизняного законодавства щодо нормативно-правового регулювання та раціоналізації діяльності інноваційних парків як дієвого способу підвищення рівня інноваційності і зростання промислового виробництва.

Вступ. Висока інноваційна активність є однією з найважливіших умов ефективного соціально-економічного розвитку країни. Це пов'язано з тим, що інновації, особливо технологічні, визначають рівень заробітної плати і продуктивність праці, а також динаміку валової доданої вартості, прибутку і собівартості продукції. Опосередковано інноваційний розвиток економіки може впливати на тенденції економічної міграції з країни, залежність від надходження коштів від міжнародних фінансових фондів, конкурентоспроможність продукції вітчизняного виробництва на зовнішньому та внутрішньому ринках. Загалом рівень інноваційності економіки може відображатися в технологічній структурі виробництва, експорті, ролі країни у глобальних ланцюгах створення вартості, залежності економіки від імпортової високотехнологічної продукції, основних фондів. Окрім того, інноваційність економіки може впливати на рівень економічної безпеки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інноваційного розвитку є предметом досліджень багатьох науковців. Так, сучасні бар'єри на шляху забезпечення успішної реалізації промислової політики інноваційної спрямованості в Україні, а також роль держави, бізнесу, фундаментальних і прикладних досліджень у подоланні нега-

Цитування: Созанський Л.Й. Інноваційний розвиток промисловості України: економіко-правові аспекти. *Економіка та право*. 2022, № 1. С. 109—119. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2022.01.109>

тивних тенденцій, які уповільнюють або унеможливають економічний розвиток, зокрема промислового сектору національної економіки, висвітлено в роботі В.М. Гейця «Бар'єри на шляху розвитку промисловості на інноваційній основі та можливості їх подолання» [1]. Інноваційний розвиток промисловості України під впливом процесів трансформації інституційного середовища та перспективи реіндустріалізації науково обґрунтовано у працях В.М. Гейця (наприклад, [2]). І.Ю. Підоричевою та Л.І. Ковчугою за допомогою кореляційно-регресійного аналізу обґрунтовано авторську гіпотезу про те, що значення таких показників як загальний обсяг інноваційної продукції, частка інноваційної продукції, нової для ринку, а також обсяг інноваційної продукції, реалізованої за межі України, залежать від видів витрат на інновації [3]. Отже, впливаючи на структуру витрат на інноваційну діяльність, підприємство може досягти максимальної економічної віддачі та суттєво збільшити рівень конкурентоспроможності своєї продукції. Відмінності між екосистемами та інноваційними системами, переваги екосистемного підходу, порівняно з традиційним систематичним поглядом на створення інновацій, властивості інноваційних екосистем і сучасних інноваційних процесів розглянуто І.Ю. Підоричевою [4].

Проблеми функціонування інновацій польської економіки на мікрорівні розглядаються у працях таких вчених, як Р. Лісовська, А. Взьонтек-Кубяк, І. Штейнеровська-Стреб, Г. Глод, П. Зберовский, Е. Ставаж [5–9]. Об'єктами цих досліджень є підприємницька інноваційність, схильність до ризикових інвестицій та інновацій, способи стимулювання інноваційної діяльності, нормативно-юридичні та ментальні аспекти інноваційного розвитку. У працях науковців, зокрема Ю. Котович-Явор, Л. Петрович, М. Зайферт, Е. Мончинська, Т. Бачко, Е. Пухала-Кшивина, Ю. Гжелонська, піднято проблему та пояснено причини неефективності програм структурних фондів ЄС, що мали на меті підтримку інноваційності польської економіки [10]. Окрім того, розглянуто екзогенні та ендогенні чинники інноваційності польської економіки та запропоновано рекомендації для усунення бар'єрів інноваційності та раціональнішого використання коштів ЄС за програмами інноваційного розвитку. Значну увагу приділено проблемі

світської стагнації, що в умовах глобалізації може створювати серйозні виклики для польської економіки, її інноваційності, зумовлювати зростання безробіття й негативні демографічні тенденції.

Загалом інноваційний розвиток є багатоаспектною економічною категорією та динамічним процесом і актуалізує проблематику досліджень у даному напрямі, що є актуальним в Україні.

Метою статті є діагностика проблем та розроблення пропозицій щодо стимулювання інноваційного розвитку національної економіки та її промислового сектору.

Результати дослідження. Інноваційність української промисловості є найнижчою в Європі. Зокрема, частка інноваційної продукції в обсязі реалізованої промислової продукції (або інноваційність продукції) в Україні 2019 р. становила 1,3 % (проти 3,3 % у 2013 р.), тоді як у Польщі значення цього показника становило понад 9 %, а в Німеччині — 18 % (табл. 1). 3-поміж виробництв переробної промисловості найвища інноваційність продукції традиційно характерна для машинобудування, поліграфії та металургії. Натомість найменш інноваційною є продукція низькотехнологічних виробництв, зокрема харчової, легкої, деревообробної та меблевої промисловості. Для порівняння, у Польщі та Німеччині ці виробництва також є менш інноваційними, однак їхній рівень суттєво перевищує аналогічні показники в Україні. Водночас доцільно зауважити, що сировинний та ресурсний потенціал названих низькотехнологічних виробництв України й Польщі є приблизно однаковим.

Окрім низького рівня інноваційності продукції, проблемою української промисловості є **надмірно висока або вкрай низька експорторієнтованість** цієї продукції. Так, частка продукції, реалізованої за межі країни, обсягом реалізованої інноваційної продукції України 2019 р. становила 54,2 %, тоді як у Польщі — 46,2 % (табл. 2). У розрізі виробництв переробної промисловості (виходячи з доступних даних), найвища експорторієнтованість інноваційної продукції в Україні характерна для металургійного виробництва (90,6 %), виробництва гумових і пластмасових виробів (82 %), ремонту та монтажу машин і устаткування (63,6 %).

Надмірно висока експортоорієнтованість інноваційної продукції в умовах суспільно-політичної нестабільності та посилення глобалізаційних процесів створює потенційні ризики для економічної безпеки країни. Той

факт, що більша частина інноваційної продукції не має реалізації на внутрішньому ринку України, свідчить про наявність системних проблем, пов'язаних як із впливом певних макроекономічних чинників (передусім

Таблиця 1. Частка інноваційної продукції в обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) промисловими підприємствами 2019 р., %

Вид економічної діяльності	КВЕД	Україна	Польща	Німеччина
Промисловість	В + С + Д + Е	1,3	9,3	18,0
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	В	0,2	0,4	3,2
Переробна промисловість	С	1,9	10,9	21,7
виробництво харчових продуктів	10	0,9	3,7	8,1
виробництво напоїв	11	2,3	7,3	2,8
виробництво тютюнових виробів	12	—	7,9	12,1
текстильне виробництво	13	0,4	13,1	12,3
виробництво одягу	14	0,2	3,2	10,6
виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	15	—	3,2	38,1
оброблення деревини та виготовлення виробів з деревини та корка, крім меблів; виготовлення виробів із соломки та рослинних матеріалів для плетіння	16	0,1	6,7	6,3
виробництво паперу та паперових виробів	17	0,1	14,7	6,5
поліграфічна діяльність, тиражування записаної інформації	18	6,3	6,3	10,5
виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	19	—	16,1	10,7
виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	20	0,6	8,1	14,5
виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	21	1,7	9,6	16,5
виробництво гумових і пластмасових виробів	22	1,8	6,5	11,0
виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	23	0,7	4,4	9,4
металургійне виробництво	24	3,2	5,1	11,9
виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	25	0,7	7,0	5,6
виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	26	6,3	23,2	26,5
виробництво електричного устаткування	27	4,1	27,2	28,5
виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	28	8,1	15,2	16,0
виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів	29	5,6	21,8	47,9
виробництво інших транспортних засобів	30	1,6	21,7	24,6
виробництво меблів	31	1,0	5,9	12,2
виробництво іншої продукції	32	0,3	4,1	14,6
ремонт і монтаж машин і устаткування	33	0,4	6,9	7,7
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	Д	—	0,5	3,3
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	Е	—	1,5	3,5

кон'юнктури на певних ринках), так і слабкою системою стимулювання та регулювання інноваційної діяльності, а також захисту національних економічних інтересів. У підсумку, це призводить до дисбалансу міжсекторальних зв'язків у економіці.

Так, вітчизняні металургійні і гумові виробництва, а також більшість виробництв машинобудування (коди за КВЕД 27, 28, 30), яким притаманна висока експортоорієнтованість інноваційної продукції, є стратегічно важли-

вими сегментами економіки, володіють високим потенціалом розроблення та впровадження інновацій, але наразі їхні виробничі, операційні та господарські процеси потребують реорганізації й модернізації із застосуванням інноваційних підходів. Отже, потреба у розробленні та впровадженні інновацій для названих виробництв є дуже високою. Ситуація, під час якої порівняно незначна кількість інноваційної продукції, що випускається в Україні, переважно ще й експортується, тоді

Таблиця 2. Частка продукції, реалізованої за межі країни, в обсязі реалізованої інноваційної продукції 2019 р., %

Вид промислової діяльності	Код за КВЕД-2010	Україна	Польща
Промисловість	В + С + Д + Е	54,2	46,2
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	В	—	43,8
Переробна промисловість	С	53,9	45,2
виробництво харчових продуктів	10	18,1	21,6
виробництво напоїв	11	2,0	6,8
виробництво тютюнових виробів	12	—	3,8
текстильне виробництво	13	—	57,3
виробництво одягу	14	—	75,0
виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	15	—	65,6
оброблення деревини та виготовлення виробів з деревини та корка, крім меблів; виготовлення виробів із соломки та рослинних матеріалів для плетіння	16	—	44,8
виробництво паперу та паперових виробів	17	—	37,4
поліграфічна діяльність, тиражування записаної інформації	18	—	22,2
виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	19	—	1,2
виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	20	11,5	60,5
виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	21	—	20,8
виробництво гумових і пластмасових виробів	22	82,0	53,8
виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	23	—	43,2
металургійне виробництво	24	90,6	49,0
виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	25	28,7	38,6
виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	26	2,3	69,8
виробництво електричного устаткування	27	49,6	52,9
виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	28	52,4	61,2
виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів	29	6,7	77,1
виробництво інших транспортних засобів	30	45,8	61,8
виробництво меблів	31	35,5	54,2
виробництво іншої продукції	32	29,2	63,4
ремонт і монтаж машин і устаткування	33	63,6	42,0
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	Д	—	—
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	Е	—	—

Розраховано за [11,12].

як національна економіка і сама промисловість нагально потребують інновацій, є вкрай негативною.

Проте *рівень експортоорієнтованості інноваційної продукції деяких виробництв в Україні є надмірно низьким*. Зокрема, це стосується виробництва хімічних речовин і хімічної продукції, виробництва напоїв, комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, виробництва автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів. Низька експортоорієнтованість інноваційної продукції названих виробництв, поряд із порівняно невисоким рівнем її інноваційності загалом, є ознакою неконкурентності продукції цих виробництв на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Оптимальним рівнем експортоорієнтованості інноваційної продукції (приблизно 30 % за світовими стандартами) відзначаються: виробництво готових металевих виробів, окрім машин і устаткування, виробництво іншої продукції. Проте частка інноваційної продукції в загальному обсязі цих виробництв є мінімальною — 0,7 і 0,3 % відповідно.

Причини низької інноваційності продукції вітчизняної промисловості є взаємопов'язаними. Загалом можна виокремити три основні групи чинників, які впливають на інноваційну діяльність в Україні:

- 1) рівень індустріалізації економіки і технологічності промислового виробництва;
- 2) митна політика, зовнішньоекономічний вплив, економічна глобалізація;
- 3) інституційне та макроекономічне середовище, спеціальна нормативно-правова база, ментальні особливості підприємницької поведінки тощо.

За останнє десятиліття унаслідок впливу багатьох зовнішніх і внутрішніх чинників частка промисловості у ВВП України зменшилась на 4 % (із 22,6 % 2010 р. до 18 % 2020 р.). Такі суттєві структурні зміни супроводжувались та/або спричинялись певними процесами, а саме:

- *тривалою політикою аграризації економіки*, що відображалась у створенні сприятливих умов (включно з державними дотаціями, стимулюванням експорту тощо) для аграрного сектору, передусім продукції рослинництва, та водночас відсутності необхідних умов і підтримки розвитку високо-, середньо- і високотехнологічних виробництв. Це супроводжувалось сприятливою кон'юнктурою на зовнішніх

ринках для експорту сільськогосподарської сировини, з одного боку, та неефективним регулюванням (із позиції національних економічних інтересів) такого експорту державою — з іншого;

- *нестабільністю динаміки розвитку вітчизняних виробництв переробної промисловості* — індекс продукції переробної промисловості 2020 р. становив 94,1 % проти 105,6 % 2016 р. і 92,7 % 2013 р. (рис. 1), тоді як індекс продукції машинобудування (як потенційно найвагомішого сегмента для продукування та впровадження інновацій) 2020 р. знизився до 82,4 % проти 112,4 % 2018 р. і 86,4 % 2013 р.

Унаслідок цілеспрямованої державної політики аграризації економіки та відсутності дієвих стимулів для базових економічних засад інноваційного розвитку промисловості *відбулось погіршення технологічної структури промислового виробництва*. Упродовж 2013—2018 рр. частка виробництв із використанням високих технологій (код за КВЕД: 21 + 26 + 30.3) у структурі доданої вартості зменшилась на 4,5 в. п., а технологій середньо-високого рівня — на 8,84 в. п. (табл. 3). Натомість на 7 в. п. зросла частка виробництв із використанням технологій середньо-низького рівня і на 6,4 в. п. — технологій низького рівня.

У 2019 р. погіршення технологічної структури промислового виробництва в Україні призупинилось, і розпочались деякі позитивні тренди. Зокрема, частка виробництв із використанням високих технологій у структурі доданої вартості збільшилась на 0,1 в. п., а частка виробництв середньо-високого рівня — на 3,47 в. п.

В умовах глобальної нестабільності в економіках перехідного типу підвищуються ризики втрати виробничого та інноваційного потенціалу, а відтак — перетворення промислових підприємств на сировинні чи низькотехнологічні осередки ТНК. Це може спричинити погіршення соціально-економічного розвитку, а в подальшому й нести загрозу економічній безпеці країни. Одним із засобів уникнення чи мінімізації впливу таких загроз і водночас сприяння промислому розвитку та підвищення інноваційності економіки є оптимальна митна політика. Остання полягає у визначенні такого рівня тарифних і нетарифних бар'єрів, податків на імпорт і експорт, які балансуватимуть між економічними ін-

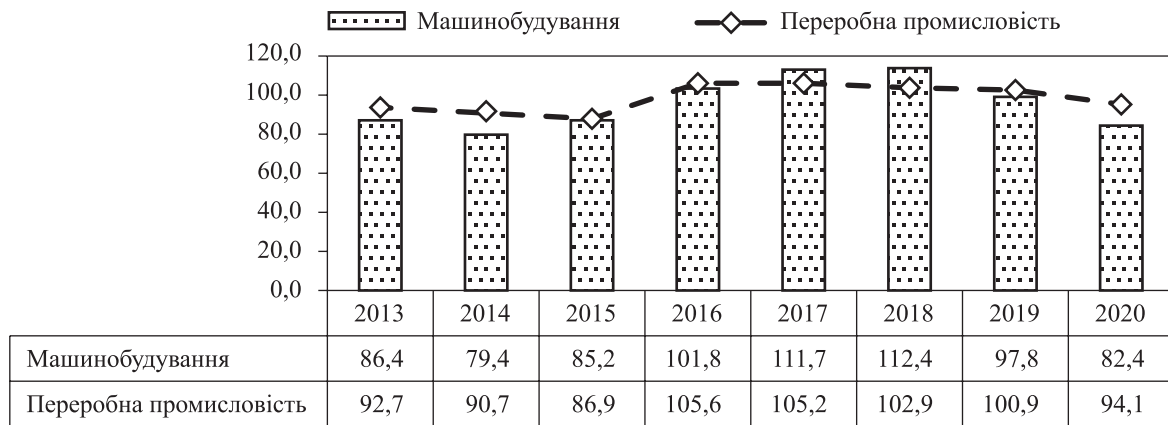

Рис. 1. Індекс продукції переробної промисловості та машинобудування України, %
Розраховано за [11].

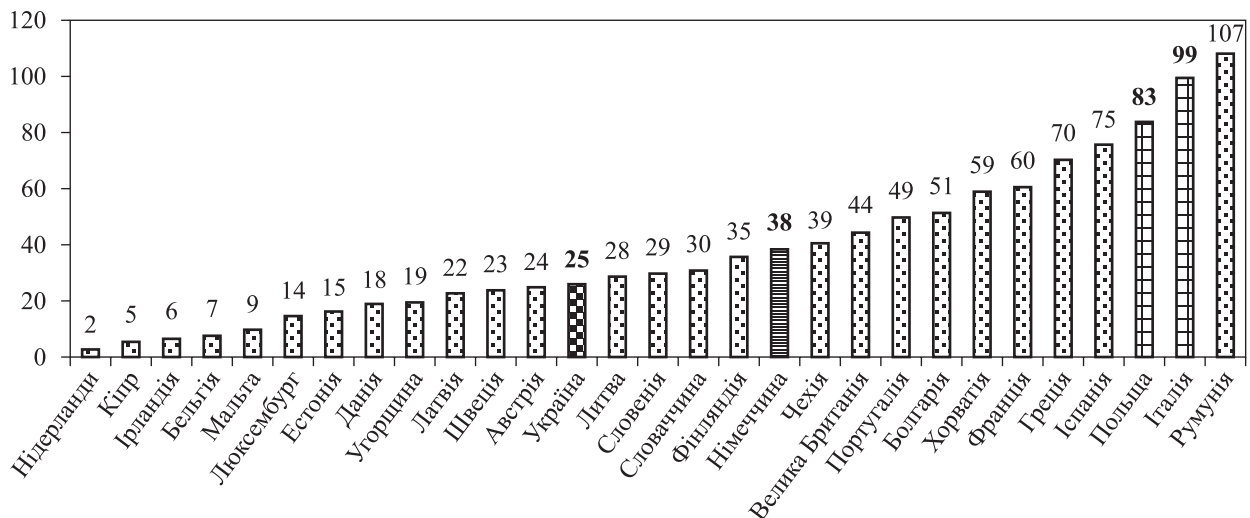

Рис. 2. Місце України і країн ЄС у світовому рейтингу за значенням індексу економічної глобалізації, де-факто (*Economic Globalisation, de facto index*) 2018 р. Рейтинг розраховується для 200 країн
Сформовано за [13].

тересами держави (сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності та інноваційності продукції вітчизняних виробників) та інтересами іноземних інвесторів.

За загальною величиною тарифних і нетарифних бар'єрів на імпорт визначається рівень відкритості економіки, що відображається *індексом економічної глобалізації*. Що вище значення цього індексу, то відкритішою до імпорту та іноземних інвестицій є економіка. Україна у світовому рейтингу за рівнем відкритості економіки де-факто займає 25 місце, тоді як Німеччина — 38, Велика Британія — 44, Франція — 60, Польща — 83, а Італія — 99 (рис. 2). Із цього випливає, що економіка України є суттєво відкритішою, порівняно з економіками високорозвинених країн ЄС.

З огляду на те, що чимало вітчизняних товарів (а надто високотехнологічних) є менш конкурентними на зовнішніх і внутрішніх ринках, така відкритість ставить під сумнів оптимальність (із позиції національних економічних інтересів) вітчизняної митної політики.

Позитивний ефект від відкритості економіки, виражений потенційною привабливістю для іноземних інвестицій, може нівелюватись зниженням (або втратою) виробничого та інноваційного потенціалу країни. Низькі бар'єри на імпорт мають певний позитивний економічний ефект, але за умови, якщо такий пільговий імпорт є вибіркоким і стосується лише сировини та комплектувальних, що не виготовляються (і навіть потенційно не можуть виготовлятися) в країні.

В Україні регулювання митної політики у цьому напрямі триває, і вже є окремі позитивні результати. Зокрема, ухвалено Законопроект № 4410, який вносить зміни до розділу XI Митного тарифу щодо уніфікації ставок ввізного мита на товари легкої промисловості та передбачає введення пільгового мита на імпорт сировини для текстильної промисловості, що не виробляється в Україні.

Водночас є ще ряд положень державної митної політики, які потребують доопрацювання, зміни чи перегляду. Так, однією із суттєвих перешкод на шляху розвитку легкої промисловості, підвищення інноваційності та цінової конкурентоспроможності продукції вітчизняних виробництв на внутрішньому ринку є пільгове мито для імпорту в Україну вживаного одягу та інших зношених речей (УКТ ЗЕД: 630900). Зокрема, у рамках Угоди про асоціацію між Україною і ЄС (найбільшого експортера такого імпорту) на 2021 р. — нульова ставка для вживаного взуття (код: 63090010), вживаного одягу та додаткових речей до одягу та їхніх частин (код: 63090020), інших вживаних текстильних виробів (код: 63090030).

Чинна митна політика у даному сегменті посилює імпортозалежність національної економіки. Так, 2013 р. Україна за обсягом імпорту вживаного одягу (у грош. од.) займала п'яте місце у світі, тоді як 2020 р. «піднялась» до другого, поступаючись Пакистану. 2020 р. обсяг імпорту Україною вживаного одягу становив

154,5 млн дол. США, проте внаслідок заходів щодо протидії пандемії COVID-2019 зменшився на 16 % порівняно з 2019 р., але зріс на 20 % порівняно з 2013 р.

Вагомим фактором-дестимулятором розвитку та підвищення інноваційності продукції вітчизняного машинобудування (передусім автомобілебудування) є сприятливі тарифні й нетарифні бар'єри для імпорту в Україну вживаних автомобілів із країн ЄС та США. Зокрема, відповідно до Угоди про асоціацію із ЄС, на 2021 р. митні ставки на імпорт легкових автомобілів в Україну з країн ЄС коливаються у межах 2,3—4,5 % (залежно від об'єму двигуна) та у подальшому будуть знижуватись, а сума акцизного податку коливається від 50 до 150 євро (відповідно до об'єму двигуна), помножена на кількість років автомобіля, тоді як ставка ПДВ є стандартною — 20 %.

Згідно з Законом України від 08.11.2018 № 2611-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування акцизним податком легкових транспортних засобів» дозволяється увезення вживаних легкових автомобілів екологічного стандарту Євро-4 (уведеного 2005 р.) і нижче — до Євро-2 (уведеного 1995 р.). Водночас в Україні практично немає обмежень щодо віку, фактичного технічного стану та ціни імпортованих автомобілів. Натомість у країнах ЄС, зокрема у Німеччині, посилюються заборони щодо переобладнання дизельних автомобілів, поступово

Таблиця 3. Структура доданої вартості (за витратами виробництва) промислових виробництв України, %

Рік	Виробництво з використанням високих технологій (код за КВЕД: 21+26+30.3)	Виробництво з використанням технологій середньо-високого рівня (код за КВЕД: 0+25.4+27+28+29+30-30.1—30.3+32.5)	Виробництво з використанням технологій середньо-низького рівня (код за КВЕД: 18.2+19+22+23+24+25-25.4+30.1+33)	Виробництво з використанням технологій низького рівня (код за КВЕД: 10+11+12+13+14+15+16+17+18-18.2+31+32—32.5)
2013	11,2	27,3	31,0	30,5
2014	8,1	19,2	32,2	40,5
2015	8,5	20,6	29,6	41,5
2016	9,8	17,0	31,4	41,9
2017	8,0	16,0	36,2	39,8
2018	6,7	18,5	38,0	36,9
2019	6,8	21,9	31,5	39,8

Примітка: Згруповано за спеціальними агрегаціями, передбаченими у Регламенті (ЄС) від 11.03.2009 № 251/2009 стосовно структурної статистики підприємств. Розраховано за [11].

обмежується обіг автомобілів із нижчими екологічними стандартами, популяризуються електромобілі, що насамперед стимулює зростання на них попиту. Водночас Китай, один зі світових лідерів автомобілебудування, захищає свій ринок митною ставкою на імпорту автомобілів у розмірі 15 %. В Індії ця ставка становить 125 %, Тайланді — 74,97, у Мексиці — 36,69 %.

Загалом країни можна поділити на дві умовні групи, які для розвитку автомобілебудування найповнішого циклу (вітчизняного чи спільного) застосовують: а) тарифні інструменти (переважно країни Азії); б) нетарифні бар'єри, екологічні стандарти (переважно європейські країни). Доцільно зауважити, що саме автомобілебудування має найвищий потенціал для нарощення інновацій і поширення мультиплікативного ефекту на економіку країни. Отже, вдало обрана митна політика є дієвим інструментом, що одночасно може сприяти і промислового розвитку, і підвищенню інноваційності економіки.

Ще одним вагомим чинником впливу на інноваційність продукції є інституційне та загалом макроекономічне середовище країни, рівень якого відображає *глобальний індекс інновацій*. 2020 р. Україна за цим показником у світі перебувала на 45 місці (проти 47 у 2019 р.), тоді як Польща — на 38 місці (проти 39) [14]. Згідно з результатами проведеної порівняльної оцінки значень складових цього індексу у частині інноваційних ресурсів (умов), найбільшими бар'єрами (перешкодами) інноваційного розвитку України, порівняно з Польщею є: політична нестабільність; низька ефективність уряду; низька нормативна якість (індекс, який фіксує уявлення про здатність уряду формулювати й упроваджувати обґрунтовану політику та правила, що сприяють розвитку приватного сектору); низький рівень верховенства права; значно вищий ступінь складності у врегулюванні питань неплатоспроможності; суттєво менша кількість дослідників (на мільйон населення) і значно нижчі витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (далі НДДКР); невисокий рівень використання інформаційно-комунікаційних технологій (далі ІКТ); недостатній розвиток логістики; низька ринкова капіталізація (ринкова вартість акцій); нижчий рівень конкуренції на внут-

рішньому ринку; менші масштаби внутрішнього ринку (розмір внутрішнього ринку вимірюється валовим внутрішнім продуктом (ВВП) на основі оцінки паритету купівельної спроможності в країні); порівняно менші витрати на НДДКР у секторі підприємництва (валові витрати на НДДКР, що здійснюються приватними підприємствами, у відсотках до ВВП).

Водночас, порівняно із Польщею, найвагомішими перевагами у забезпеченні інноваційних ресурсів (умовами) України є такі:

- вищий ступінь легкості відкриття бізнесу та захисту міноритарних інвесторів;
- більші витрати на освіту (у % до ВВП) і загалом державне фінансування на одного учня (у середньому);
- вища забезпеченість випускниками технічних спеціальностей (частка випускників технічних спеціальностей (виробництва, машинобудування та будівництва) серед усіх випускників закладів вищої освіти);
- більший відсоток фірм, що пропонують офіційне навчання (відсоток фірм, які пропонують офіційні навчальні програми для своїх постійних штатних працівників).

Висновки. Одним із основних напрямів зупинення чи усунення дії чинників, сформованих під впливом зниження рівня індустріалізації і технологічності та водночас зростання імпортозалежності національної економіки у сегменті високо- і середньовисокотехнологічних виробництв, а отже, створення передумов для підвищення рівня та обсягу інноваційності продукції промисловості є *створення та ефективне функціонування інноваційних парків*.

На сьогодні в Україні функціонують декілька майданчиків під назвою «інноваційні парки». Це, зокрема, *UNIT.City* у Києві, Харкові та Івано-Франківську, а у Львові будується *LvivTech.City*. Усі ці парки спеціалізуються переважно на виготовленні продукції та наданні послуг для транснаціональних корпорацій (ТНК) на засадах ІТ-аутсорсингу. Однак в українському законодавстві немає чіткого визначення терміна «інноваційний парк». Відповідно, складно визначити, чи бізнесцентри з ІТ-аутсорсинговою експортоорієнтованою спеціалізацією діяльності можуть ідентифікуватись як інноваційні парки. Отанні, наприклад, у Польщі за своїм функ-

ціоналом відповідають одночасно декільком категоріям, які в українському законодавстві відображені термінами «науковий парк», «промисловий парк» і «технологічний парк».

З огляду на тотожність кінцевих цілей, які ставляться перед науковими і технологічними парками (випуск інноваційної продукції), доцільно об'єднати ці дві категорії в одну — *інноваційний парк*, учасниками якого можуть бути як наукові установи Національної академії наук України, так і виробничі підприємства та організації, що займаються інноваційною діяльністю. Такі парки можуть перебувати як у межах однієї визначеної території, так і на різних майданчиках або навіть у різних регіонах. Отже, дія Законів України «Про наукові парки» і «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» повинна бути зупинена, а їхні основні й актуальні частини — перенесені чи імplementовані в Закон України «Про інноваційні парки».

Для визначення терміна «інноваційний парк» може використовуватися редакція цього терміна, подана у ст. 1 проекту Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності інноваційних парків», але з обов'язковим доповненням (див. виділення): *інноваційний парк — це юридична особа або група юридичних осіб (далі — учасники інноваційного парку), що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів з метою створення організаційних засад реалізації проектів інноваційних парків із виробничого впровадження наукоємних розроблень, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світових ринках і на внутрішньому ринку продукції проміжного та кінцевого споживання. Цим уточненням «на внутрішньому ринку продукції проміжного і кінцевого споживання» наголошується на тому, що діяльність інноваційних парків повинна концентруватись на підвищенні цінової і якісної конкурентоспроможності вітчизняної продукції, зокрема з метою імпортозаміщення. Це передусім стосується найнеобхіднішої сировини, матеріалів та комплектувальних для вітчизняних високо- і середньо- високотехнологічних виробництв, а в підсумку і товарів кінцевого споживання цих виробництв. Іншими словами, пріоритетом діяльності інно-*

ваційних парків в Україні має бути створення нової технологічної бази для подальшого розвитку вітчизняних виробництв, а не обслуговування економічних інтересів іноземних економік і ТНК.

Діяльність інноваційних парків в Україні повинна відбуватись у рамках ключових засад Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 № 526-р, і відповідати пріоритетам інноваційної діяльності, що зазначені у постанові Кабінету Міністрів України від 28.12.2016 № 1056 «Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямків інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2017—2021 роки», а також у Законі України від 29.01.2021 № 1162-IX «Про пріоритетні напрямки розвитку науки і техніки».

Необхідною умовою ефективної діяльності інноваційних парків в Україні у досягненні поставлених перед ними цілей — сприяння інноваційному розвитку промисловості та національної економіки загалом — є синергія секторів із найвищим інноваційним потенціалом, тобто високо- і середньо-високотехнологічних виробництв (машинобудування, хімічної та фармацевтичної промисловості) і сектору ІТ. Однак, за оцінками Світового Економічного Форуму, Україна займає 92 місце серед 100 країн за внеском ІТ-сектору у вітчизняну промисловість. За таких умов функціонування організаційних структур, які сьогодні називаються інноваційними парками та спеціалізуються на ІТ-аутсорсингу для ТНК, і в яких частка експорту у продукції чи послугах перевищує 70 %, не доцільно вважати інноваційними парками. Окрім того, названі організаційні структури не можуть претендувати на державне фінансування, податкові чи будь-які інші пільги.

Фінансування діяльності інноваційних проектів в інноваційних парках може здійснюватися повністю або частково вітчизняними приватними підприємствами та/або державою. В окремих випадках до участі у проектах, які не передбачають випуск інноваційної продукції, що містить елементи державної таємниці (наприклад, у сфері ВПК), можуть допускатись іноземні інвестори чи учасники, але їхня частка у фінансуванні

і, відповідно, у правах на володіння результатами не повинна перевищувати 30 % від вартості такого проєкту.

З метою захисту національної економічної безпеки в інноваційних парках є недопустимою будь-яка участь (у ролі інвестора, постачальника чи учасника) тих країн, які не визна-

ють або не поважають економічний і територіальний суверенітет та провадять ворожу політику (агресію) щодо України. Перспективні дослідження у цьому напрямі будуть скеровані на розроблення економічних стимулів підвищення інноваційності продукції вітчизняної промисловості.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Геєць В.М. Бар'єри на шляху розвитку промисловості на інноваційній основі та можливості їх подолання. *Економіка України*. 2015. № 1. С. 4–25.
2. Геєць В.М. Інституційна обумовленість інноваційних процесів у промисловому розвитку України. *Економіка України*. 2014. № 12. С. 4–19.
3. Підоричева І.Ю., Ковчуга Л.І. Аналіз залежності між інноваційними витратами та обсягами реалізованої інноваційної продукції у промисловості України. *Економіка промисловості*. 2019. № 3 (87). С. 76–102. <http://doi.org/10.15407/econindustry2019.03.076>
4. Підоричева І.Ю. Інноваційна екосистема в сучасних економічних дослідженнях. *Економіка промисловості*. 2020. № 2 (90). С. 54–92. <http://doi.org/10.15407/econindustry2020.02.054>
5. Lisowska R. Innovative Behaviour as a Determinant of Growth and Development of Small Enterprises. *Eurasian Studies in Business and Economics*. In: Mehmet Huseyin Bilgin & Hakan Danis & Ender Demir (ed.). *Eurasian Business Perspectives*, 2020. P. 343–356. https://doi.org/10.1007/978-3-030-52294-0_23
6. Wziątek-Kubiak A. Business models innovation based on crowds: A comparative study. *International Journal of Management and Economics*. 2019. № 55 (2). P. 1–22. <https://doi.org/10.2478/ijme-2019-0010>
7. Steinerowska-Streb I., Głód G. Innovations in Polish family firms. Exploring employee creativity and management practices that stimulate innovative thinking. *Journal of Entrepreneurship, Management and Innovation*. 2020. № 16 (1). P. 231–260. <https://doi.org/10.7341/20201628>
8. Zbierowski P. The mystery of high performance – mediation by entrepreneurial orientation and organizational citizenship behavior. *Journal of Entrepreneurship, Management and Innovation*. 2020. № 16 (2). P. 67–91. <https://doi.org/10.7341/20201623>
9. Stawasz E. Factors that Shape the Competitiveness of Small Innovative Companies Operating in International Markets with a Particular Focus on Business Advice. *Journal of Entrepreneurship, Management and Innovation*. 2019. № 15. P. 61–82. <https://doi.org/10.7341/20191513>
10. Kotowicz-Jawor J., Pietrewicz L., Zajfert M., Mączyńska E., Baczko T., Puchała-Krzywina E., Grzełowska U. Innovativeness of Polish Economy in the Transitional Stage of Development. WUŁ: Łódź, 2019. 212 p. <https://doi.org/10.18778/8142-786-9>
11. Офіційний сайт Державної служби статистики України. 2021. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 04.01.2022).
12. Офіційний сайт Центрального статистичного управління статистики Польщі. 2021. URL: <http://www.stat.gov.pl/> (дата звернення: 04.01.2022).
13. Індекс глобалізації країн світу по версії KOF. 2021. URL: <http://globalization.kof.ethz.ch/> (дата звернення: 04.01.2022).
14. Compare two economies from the Global Innovation Index. Analysis, 2020. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/analysis-comparison> (дата звернення: 04.01.2022).
15. Проєкт Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності інноваційних парків». *Портал Національної академії наук України*. URL: <https://www.nas.gov.ua/legaltexts/DocPublic/P-200115-8-2.pdf> (дата звернення: 04.01.2022).

Надійшла 10.01.2022

REFERENCES

1. Heiets V.M. Bariery na shliakhu rozvytku promyslovosti na innovatsiyni osnovi ta mozhlyvosti yikh podolannia. *Ekonomika Ukrainy*. 2015. No. 1. P. 4-25 [in Ukrainian].
2. Heiets V.M. Instytutsiina obumovlenist innovatsiinykh protsesiv u promyslovomu rozvytku Ukrainy. *Ekonomika Ukrainy*. 2014. No. 12. P. 4-19 [in Ukrainian].
3. Pidorycheva I.Iu., Kovchuha L.I. Analiz zalezhnosti mizh innovatsiiny my vytratamy ta obsiahamy realizovanoi innovatsiinoi produktsii u promyslovosti Ukrainy. *Ekonomika promyslovosti*. 2019. No. 3 (87). P. 76-102. <http://doi.org/10.15407/econindustry2019.03.076> [in Ukrainian].

4. Pidorycheva I.Iu. Innovatsiina ekosistema v suchasnykh ekonomichnykh doslidzhenniakh. *Ekonomika promyslovosti*. 2020. No. 2 (90). P. 54-92. <http://doi.org/10.15407/econindustry2020.02.054> [in Ukrainian].
5. Lisowska R. Innovative Behaviour as a Determinant of Growth and Development of Small Enterprises. *Eurasian Studies in Business and Economics*. In: Mehmet Huseyin Bilgin & Hakan Danis & Ender Demir (ed.). *Eurasian Business Perspectives*, 2020. P. 343–356. https://doi.org/10.1007/978-3-030-52294-0_23
6. Wziętek-Kubiak A. Business models innovation based on crowds: A comparative study. *International Journal of Management and Economics*. 2019. No. 55 (2). P. 1-22. <https://doi.org/10.2478/ijme-2019-0010>
7. Steinerowska-Streb I., Głód G. Innovations in Polish family firms. Exploring employee creativity and management practices that stimulate innovative thinking. *Journal of Entrepreneurship, Management and Innovation*. 2020. No. 16 (1). P. 231-260. <https://doi.org/10.7341/20201628>
8. Zbierowski P. The mystery of high performance – mediation by entrepreneurial orientation and organizational citizenship behavior. *Journal of Entrepreneurship, Management and Innovation*. 2020. No. 16 (2). P. 67-91. <https://doi.org/10.7341/20201623>
9. Stawasz E. Factors that Shape the Competitiveness of Small Innovative Companies Operating in International Markets with a Particular Focus on Business Advice. *Journal of Entrepreneurship, Management and Innovation*. 2019. No. 15. P. 61-82. <https://doi.org/10.7341/20191513>
10. Kotowicz-Jawor J., Pietrewicz L., Zajfert M., Mączyńska E., Baczko T., Puchała-Krzywina E., Grzełowska U. Innovativeness of Polish Economy in the Transitional Stage of Development. WUŁ: Łódź, 2019. 212 p. <https://doi.org/10.18778/8142-786-9>
11. Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. 2021. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
12. Ofitsiyni sait Tsentralnoho statystychnoho upravlinnia statystyky Polshchi. 2021. URL: <http://www.stat.gov.pl/> [in Ukrainian].
13. Indeks hlobalizatsii krain svitu po versii KOF. 2021. URL: <http://globalization.kof.ethz.ch/> [in Ukrainian].
14. Compare two economies from the Global Innovation Index. Analysis, 2020. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/analysis-comparison>
15. Proiekt Zakonu Ukrainy “Pro spetsialnyi rezhym innovatsiinoi diialnosti innovatsiinykh parkiv”. *Portal Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy*. URL: <https://www.nas.gov.ua/legaltexts/DocPublic/P-200115-8-2.pdf> [in Ukrainian].

Received 10.01.2022

L.Y. Sozanskyy

State Institution “Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine”, Lviv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-7854-3310

PROBLEMS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN INDUSTRY: ECONOMIC AND LEGAL ASPECTS

High innovation activity is one of the most important conditions for effective socio-economic development of the country. However, in Ukraine, as in other transition economies, the level of innovation development is unsatisfactory. The study was conducted to diagnose problems and develop proposals to stimulate innovative development of the national economy and its industrial sector. In the analytical part of the work, based on the results of the comparative analysis, it is stated that the innovativeness of Ukrainian industrial products is the lowest in Europe. It was found that in addition to the low level of innovation of Ukrainian industry products, the problem is the excessively high or extremely low export orientation of the latter. Thus, the share of products sold abroad in the volume of sold innovative products of Ukraine in 2019 was 54.2 %, while in Poland — 46.2 %. In terms of manufacturing, the highest export orientation of innovative products in Ukraine is characteristic of metallurgical production (90.6 %), production of rubber and plastic products (82 %), repair and installation of machinery and equipment (63.6 %). It is emphasized that excessively high export orientation of innovative products in the conditions of socio-political instability and intensification of globalization processes creates potential risks for the economic security of the country. Three groups of factors influencing innovation activity in Ukraine are substantiated, which include: the level of industrialization of the economy and manufacturability of industrial production; customs policy, foreign economic influence, economic globalization; institutional and macroeconomic environment, special legal framework, mental features of entrepreneurial behavior, etc. It is empirically proven that the low level of innovation of domestic industrial products is a consequence of the long-term policy of agrarianization of the national economy and at the same time unstable dynamics of development of manufacturing industries. The structure of value added of domestic industrial productions is constructed and the place of Ukraine and the EU countries in the world rating on value of an index of economic globalization, de facto is defined. A critical analysis of the legal framework for the implementation of state customs policy of Ukraine. Proposals to the domestic legislation on regulatory and legal regulation and rationalization of innovation parks as an effective way to increase the level of innovation and growth of industrial production are substantiated.

Keywords: product innovation, industry, production, development, innovation park.